

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 25. oktobra 1988 - Leto XL. - Štev. 16./17. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

Tajno glasovanje: majhen drobec velikega vprašanja

Prejšnje dni je večina v poslanski zbornici odobrila zakon o tajnem glasovanju v parlamentu.

Razprava v tej zvezi je bila zelo živahna in tudi mučna. Spremljali so jo močna trenja, dvomi in pomisleki.

Vladna večina je hotela s tem zakonom preprečiti pojav »prostih strelcev«, se pravi pripadnikov večinskih strank, ki so včasih glosovali proti večini, oziroma enako kot opozicija. Večkrat so bili namreč sprejeti v parlamentu popravki, ki jih je zagovarjala KPI, in je večina ostala ne cedilu, tudi ko je šlo za važna vprašanja. To je seveda marsikdaj močno razburjalo De Mito in Craxija. Zato sta se omenjena prvaka, sporazumno s svojimi zavezniki, začela potegovati, da bi se v parlamentu odpravilo tajno glasovanje in sprejelo le javno obliko glasovanja. Ko je pred meseci nastala nova vlada in se je De Mita pogovarjal z vsemi strankami, seveda tudi s KPI, je naglasil, da se bo njegova vlada zavzela za reformo institucij in da bo to nalogo izvedla med prvimi. V to reformo naj bi spadalo tudi vprašanje tajnega glasovanja. Mi smo se strinjali, da bi nov vladni program začeli z omenjeno reformo, toda mislili smo na celotno problematiko, to se pravi sploh na volilne zakone, na nov zakon za krajevne avtonomije, na reformo parlamentarnih zbornic (bikameralizem), na vprašanje odlokov, katere se preobširno uporablja, na pravilnike zbornic, na izvolitev predsednika, ne reformo statuta strank itd. Take izbire bi tudi mi podprli, saj spadajo tudi v naš, strankin program. Zato smo se sporazumeli, v dogovoru z drugimi strankami, da smo pripravljene podpreti namene o institucionalnih reformah, seveda ne da bi se izneverili svojim načelom.

Toda, ko se je začela razprava v poslanski zbornici, je postalo jasno, da ni imela večina nobene volje in niti ne namena lotiti se celotnega vprašanja in da vidi vprašanje zakona za odpravo tajnega glasovanja kot nujno in ločeno od vsega ostalega. Kvečjemu bi večina pri-

volila na reševanje posameznih vprašanj na podlagi »leopardove kaže«, se pravi malo tukaj, malo tam, zdaj eno, zdaj drugo.

Naša stranka se je temu močno zoperstavila, zahtevala je, da se ne bi razbijalo dogovorov ter da bi se istočasno upoštevalo celotno institucionalno področje in se ga načrtno lotilo.

Vendar se večina sploh ni ozrla na mnenje KPI in je nadaljevala svojo pot.

Komunistom ni preostalo drugega kot to, da so svoje sile vložili v boj za izboljšanje zakona o tajnem glasovanju.

Kakšno je stališče KPI do tajnega glasovanja, oziroma do volilnega sistema, ki je bil doslej v veljavi v parlamentu?

Danes v krogih večine trdijo, da je KPI proti javnemu glasovanju in da se tako odpoveduje pravilom, ki jih večina evropskih držav že sprejema. To ni tako.

KPI ni neločljivo vezana na dosedanji parlamentarni volilni sistem. Tudi ne smatra, da tajno glasovanje odgovarja načelom svobode in da je javno glasovanje protidemokratsko. Nikoli se namreč ni upirala javnemu glasovanju, ko so ga uporabili v parlamentu. Znano je, da se je doslej glasovalo v senatu in v poslanski zbornici na en in na drugi način, oziroma da niso bile predvidene le tajne volitve. Le pravilnik je določal, kdaj naj se uporabljajo ene, kdaj druge.

Problem je ne nekje drugje: stranke vladne koalicije se spravljajo na nas, da bi prikrile svoja izdajstva in svoje nasprotovanje razpravi o celotnem institucionalnem vprašanju. S to polemiko proti nam skušajo le preusmeriti pozornost javnega mnenja od svoje kršitve dogovorov. To je že kar zelo očitno.

Kar pa se tiče zakona o odpravi tajnega glasovanja, se je naša partija odločno potegovala, da bi se stvari rešile čimbolj ustrezno. Zato je najprej predlegala, da se javno glasovanje uporablja za finančne zakone, nato tudi za vse zakone o izdatkih.

Toda naletela je na veliko trmo in

Tovariši Zangheri, Occhetto in Napolitano v avli po objavi rezultata glasovanja.

zaprto in dolgo so se morali njeni poslanci bojevati, da bi ohranili tajno glasovanje na primer za glasovanja o državljskih svoboščinah, ustavnih zakonih ali za imenovanja, kar je neizbežno.

Tudi so se morali težko bojevati, da bi preprečili, da odloča poslanska zbornica o tem, kako naj glasujejo v senatu! Vladna večina je namreč postavila med razpravo celo predlog, da se o nekaterih vprašanih v eni zbornici glasuje tajno, v drugi pa javno! Vendar ima vsaka zbornica svoj pravilnik in svojo samostojnost in se ne more vmešavati v notranje zadeve druge zbornice!

Skratka, po dolgi in krčeviti razpravi se je končno določilo, da se uveljavi javno glasovanje in da se tajno uporabljajo ko gre za osebe, za imenovanja, ki so v pristojnosti parlamenta, za narodnostne manjšine (glede na 6. člen ustave), za civilne odnose, oziroma za nedotakljivost osebe in zasebnega stanovanja, za očitovanje tajnosti pri dopisovanju, za prosto premikanje, shajanje in združevanje, za verske svoboščine, za prosto izražanje in svobodo tiska, za obrambo na procesih, za kazensko odgovornost, za neupoštevanje smrtnih kazni (glede na člene ustave od 13. od 33. in od 24. do 27.), ter za vprašanje družinskega prava, za zakone o poroki, vzgoji otrok, priznanje očetovstva in zaščiti materinstva (glede na člena od 29. do 31.).

K zaščiti, ki jo zagotavlja tajno glasovanje na navedenih, kočljivih področjih, so komunisti mnogo doprinesli s svojimi predlogi, ki so jih izdelali po poglobljeni raziskavi. Zato se je KPI tudi vzdržala pri zaključnem glasovanju o celotnem zakonu.

Sedaj se odpira vprašanje, če bodo parlamentarci drugih strank mogli ohraniti svojo prostost, če se bodo njihova mnenja ločevala od večine v posameznih strankah. Javno glasovanje ne daje dovolj jamstev v tej zvezi: kar bodo sklenile te stranke izven parlamenta, bo vedno ustrezalo vsem njihovim pripadnikom? Varjetno ne. Z javnim glasovanjem bodo mogle stranke z večjo lahkoto upogniti voljo svojih parlamentarcev. Koliko bo poguma pri slednjih, da se javno izpostavijo?

KPI se bo sicer potegovala za to, da se uveljavi močnejša povezava med parlamentarci in volilci, ne samo v svojih vrstah, temveč tudi v drugih strankah.

Važno je tudi upoštevati, da bo večina pri široki uporabi javnega glasovanja lahko zmagala le, če bo sama zagotovila prisotnost zadostnega števila parlamentarcev. To, kot znano, se ne dogaja vedno. Vedeti pa mora, da ji mi gotovo ne bomo pomagali, kakor ji nismo pomagali doslej. Večina bo sicer še vedno razpolagala z drugimi instrumenti, ki se jih je že prej posluževala. Ko se večina zave, da nima na razpolago zadostnega števila glasov, zahteva preverjan-

je legalne prisotnosti. Če te prisotnosti ni, se seja odloži. Tako ima ves čas, da pokliče v avlo svoje odsotne pripadnike!

Bralci morajo vsekakor vedeti tudi, da, kljub ostremu boju, ki so ga večinske stranke izvedile proti tajnemu glasovanju, so že nekajkrat zahtevale v poslanski zbornici tajno glasovanje in prvič samo šest ur po odobritvi zakona o javnem glasovanju! Doslednost peto-vice na vladi!!!

Za zaključek: institucionalno vprašanje ostaja še vedno odprto. Tajno glasovanje, oziroma javno, sta le majhen drobec velikega vprašanja. Zato bo treba z vsemi silami, z vsemi napori, nadaljevati pot za celotno reformo institucij, saj se brez nje ne bo moglo izboljšati niti političnega, niti parlamentarnega življenja v Italiji. Rešitev tega vprašanja pa spada v demokratično napredovanje italijanske republike.

Jelka Gerbec

Utrinki iz občinskega sveta

Buona sera, good evening

Po vsem svetu (tudi v takozvanem tretjem svetu) vlada kulturna in civilna navada, da se ljudje različnih narodnosti pozdravijo vsak v svojem lastnem jeziku, in to v znak vzajemnega spoštovanja.

Tudi v Trstu, «svetovnemu mestu znanosti in raziskovanja», prodira ta navada, saj smo ob različnih priložnostih slišali pozdrave v angleščini, v nemščini, v tujih jezikih pač.

Tako je tudi novoizvoljena občinska svetovalka predstavnik KPI Anamarija Kalc mislila, da lahko izreče svoj pozdrav občinskemu svetu, ob priliki svojega prvega posega, v meterinem jeziku. Ob tem pa se je globoko uštel. Med tuljenjem in zmerjanjem misevcev in njihovih pajdašev, prisotnih v polnem številu med publiko, ob brezbriznem in neprizadetem zadržanem krščanskih demokratov in prestavnikov laičnih strank, ob hihitanju in celo režanju socialistov ji je predsedujoči Richetti, tik pred izvolitvijo na župansko mesto, preprečil pozdrav v slovenščini, skličujoč se na pravilnik. Resnici na ljubo je izrazil razumevanje za kulturno in simbolično vrednost dejanja a kljub temu... *il regolamento lo vieta.*

Žal ni o tem dogodku nihče obvestil zakasnelega predstavnika Slovenske Skupnosti, ker bi v tem primeru njegov slavospevni poseg v prid Richettija mogoče le imel bolj zmerne tone.

Postavimo pike na i

Razprava, ki se je razvila v petek 14. oktobra v tržaškem občinskem svetu, je že zastarela kronika.

Vsi časopisi so na dolgo povzeli posege vseh političnih strank, vsaj tisti del posegov, ki je neposredno obravnaval je osrednjo točko ne dnevnem redu: izvolitev župana.

Novinarji pa niso podčrtali dejstva, da so vse politične sile, ki so prisotne v občinskem svetu, izrazile ostro kritiko nad stanjem javnih ustanov in storitev v tem mestu. Celotno PSI, KD, laične stan-

ke, Lista (končno «zunaj»), so se širokoustile o nujnosti posegov za rešitev problemov tega mesta: promet, ostareli, ekonomija,...

Postavimo pike na i, prosim!!!

Zaradi jasnosti! Naj si vsak prevzame odgovornost (ali neodgovornost) za storjeno (ali nestorjeno).

Stranke, ki si danes lastijo pravico do kritike, so stranke, ki so upravljale to mesto do včeraj, ki za reševanje teh problemov niso napravile ničesar in so v prvi vrsti odgovorne za degradirano stanje tega mesta.

Monopoli ali demokracija?

Seja občinskega sveta 14. oktobra (dnevni red: izvolitev župana) se je pričela s polurno zamudo ob 19., končala pa se je okrog polnoči. Iz peturne razprave in iz številnih posegov lahko povlečemo še en zaključek: rajonskih svetov v Trstu ni, vsaj ne v zavesti velike večine političnih sil. Edina stranka, ki si je postavila problem delovanja teh demokratično izvoljenih organov, je bila KPI. Nico Costa je glasno zahteval sklicanje rajonskih svetov, ki so v teh mesecih »zamrznjeni«, da lahko izvajajo tisto funkcijo, ki jim jo določajo obstoječi zakoni.

Nihče drug od številnih govornikov ni niti slučajno omenil problema decentralizacije oziroma delovanja rajonskih svetov! Pa vendar, izven občinskega sveta so te decentralizirane ustanove predmet pogajanj med strankami. Predsedniška mesta so bila v preteklosti in na žalost so še danes predmet klavrnega barantanja med strankami relativne večine v tem mestu.

Načrt je »lotizacija« dvanajstih predsedniških mest zgolj na barantanski podlagi: toliko meni, toliko tebi, toliko temu, toliko onemu.

Na ta način se tržaški vodilni politiki izkažejo kot dobri igralci MONOPOLIJA, ne pa kot izvajalci tistega trdega in odgovornega dela, ki ga zahteva DEMOKRACIJA.

Več kulture v prostem času, več prostega časa za kulturo

V soboto so se v občinski dvorani v Špetru zbrali delegati vseh društev, članov Zveze slovenskih kulturnih društev v zamejstvu. Bilo jih je 116, toda v dvorani je bilo vsaj dvakrat več ljudi. Bili so predstavniki oblasti in strank, naj omenim le poslanko KPI Silvano Fachin Schiavi, predvsem pa člani društev.

Šlo je za 27. občni zbor najbolj masovne organizacije slovenske manjšine, obenem pa za vprašanje, ki se ga vse bolj zavedamo ne le v okviru manjšine, temveč na mnogo širši ravni. Živimo v času, ko nas v vseh strani bombardirajo informacije, prireditve, zabave. Televizija je stopila že v vsako hišo in zapolnila tisti del našega časa, ki smo ga včasih namenili knjigi, pogovoru ali kulturni dejavnosti. Vse bolj jasno pa postaja, da nas je televizija ločila od drugih, da nam vsiljuje informacije, ki zelo malo prispevajo k rasti naše kulture. Kar nam posreduje, so modeli življenja, ki grozijo, da bodo v nekaj desetletjih uničili izvirno kulturo številnih narodov, tudi večjih od slovenskega.

O tem sicer ni bil govor v soboto v Špetru, saj je vsem udeležencem že dovolj jasno. Gre pa za to, da bi bilo jasno tistim, ki se niso udeležili ne le občnega zbora, temveč vse pestre dejavnosti in prizadevanj kulturnih društev na sploh. Dejavnosti je bilo v dveh letih od zadnjega občnega zbora toliko, da jih niso opisovali v poročilih, ampak so kar sestavili statistične razpredelnice. Posebno zadovoljstvo zbuja poročilo o aktivnostih v beneških vaseh. To je tudi narokovalo izbiro, da se letos prvič skliče občni zbor v Benečiji.

Toda tudi o uspehih slovenskih društev se je bolj malo govorilo, če izvzamemo slovesni del, to je podelitev priznanj posameznikom in skupinam. Poročila in razprava so se lotili težav in problemov. Posledice izolacije ljudi so še kako občutila naša društva. Med prireditvami so bile zelo številne tiste, ki jim je prisostvovalo le majhno število ljudi, številne pa tudi tiste, ki jih niso mogli izpeljati zaradi pomanjkanja sredstev ali zagnanih pobudnikov. Delo v društvih pomeni namreč vsakodnevno neplačano bitko proti birokraciji, pomanjkanju sredstev in prostorov, iskanje idej, ki bi pritegnile pozornost vse bolj razvajanega občinstva. In vedno manj je ljudi, ki bi bili na to pripravljeni.

Poudarek je bil zato predvsem na kvaliteti, kajti edino ta lahko zagotovi uspeh. Uspeh je pa edino plačilo za ves vidni in nevidni trud, edino kar lahko vlije novih moči za nadaljno delo. Tako se je Zveza v zadnjem času, in še bolj

se bo v bodočnosti, trudila za organizacijo izobraževalnih pobud, ki naj dvignejo raven kulturne ponudbe ljubiteljskih skupin. Obenem se bo zavzela za to, da čimbolje poskrbi za mlade, saj je v njihovih vrstah ne le bodočnost naše narodne skupnosti, ampak najbolj živa

in še neutrujena volja do ustvarjalnega dela. Zveza si bo tudi prizadevala za ustanovitev posebne službe, ki bi pomagala pri reševanju vse bolj zapletenih birokratskih in fiskalnih postopkov, ki močno otežkočajo delo.

TČ

Občni zbor ZSKD v občinski dvorani v Špetru.

Pismo uredništvo

Uredniškemu kolektivu Dela

Dragi tovariši!

Odločili smo se, da vam pošljemo to pismo ker smatramo, da je vsak doprinos našemu časopisu ne samo dobrodošel, temveč celo nujen. Kdor je, kot smo mi, vsakodnevno angažirani v naši stanki, ve s kakšnimi težavami se srečujete pri oblikovanju tega, ki je in ki bo v bodoče edino naše glasilo. Za delo, trud in požrtvovalnost, ki jih kažete mimo vaših službenih in dužinskih obveznosti, vam gre res iskrena zahvala.

In prav zaradi zavesti, ki jo imamo o važnosti informacije in o ustvarjanju mnenja v naših vrstah smo se odločili, da vam pošljemo to pismo, ki želi biti le pojasnilo in ne polemično.

V zadnji številki Dela je bila objavljena slika s didaskalijo o okrogli mizi, ki smo jo priredili na Opčinah v sklopu festivala komunističnega tiska. Na okroglo mizo smo povabili med drugimi evropskega poslanca Giorgia Rossettija.

Sporni stavek je le eden, ki pa ga smatram kot bistvenega. V didaskaliji je namreč podčrtano dejstvo, da je žal prenizka udeležba dokazala nezanimanje širše javnosti do problema «Evropa v letu 1992». Želeli bi podčrtati, da smatramo pobudo naše sekcije kot izredno uspelo. Zavedali smo se, že pri izbiri teme za letošnjo okroglo mizo, da tema ni lahka in kljub temu se je zbralo v dvorni Prosvetnega doma preko 100 ljudi od katerih so bili večina kvalificirani ekonomski operaterji.

Pobuda je bila v prvi vrsti mišljena zanje in v tem je tudi uspela, debata je bila nadvse zanimiva in naša stranka se je lahko »predstavila« s pripravljenim, resnim predstavnikom v evropskem parlamentu.

Da je bila formula, ki smo jo letos izbrali, pravilna, priča tudi dejstvo, da sta bodisi italijanski dnevnik kot slovenski na dolgo poročala o tej okrogli mizi; in vemo, da sta oba skopa z informacijami o delovanju naše stranke.

Zato vas vabim tovariši, ki nosite to težko vlogo informiranja, da ovrednotite, brez vsake demagogije, to kar se ovrednotiti da v našem delovanju. Prepričan sem, da je tega dosti.

Sekcija KPI
Opčine-Bani

Pojasnilo uredništva: Ocena o majhni prisotnosti se je nanašala le na dejstvo, da je okragla miza predlanskim na Opčinah privabila trikrat večje število ljudi. Tedaj je bil govor o urbanističnih težavah Opčin. Te težave so velike in vredne pozornosti, toda vloga Trsta v Evropi je, po naši oceni, tema, ki bi morala zanimati še večje število ljudi. O tem smo vsi tudi premalo informirani in srečanje je bilo odlična prilika za to. Torej smo pri tem obžalovali, kako malo pozornosti je med tržaškim prebivalstvom za teme, ki so bistvene važnosti. O uspehu pobude nihče ne dvomi, prepričani smo pa, da bi v Trstu imeli drugačno politično ozračje, če bi se volilci ne omejili na skrb za svoje vsakdanje probleme in prepuščali druga vprašanja strokovnjakom.

Iz evropskega parlamenta

Zdravo okolje in mir sta del človekovih pravic

Poenotenje evropskega tržišča, do katerega bo prišlo v prihodnjih treh letih, odpira vrsto vprašanj ne le na gospodarskem in socialnem področju. Možnost, ki jo bodo imela podjetja, da odpirajo svoje obrate kjerkoli v Evropi, pomeni hudo nevarnost tudi za okolje. Države članice skupnosti imajo namreč na področju zaščite okolja zelo različne ureditve. V prizadevanjih za čim večjo kompetitivnost si industrije kot znano ne delajo prevelikih skrbi za posledice. Obstaja torej realna možnost, lahko bi rekli kar gotovost, da bodo industrijske družbe raje izbrale za svoje najnevarnejše tovarne tiste države, ki so glede zaščite okolja najbolj šibke. Zaradi možnosti novih delovnih mest se bo verjetno celo razvilo tekmovanje med državami, katera bo bolj popustljiva. Odveč je, da govorimo o posledicah, ki jih to lahko ima na že tako hud položaj ne le v Evropi, temveč v vsem svetu.

Komunistična skupina v evropskem parlamentu je o teh vprašanih razpravljala prejšnji teden na tridnevnem študijskem srečanju v Odensi, na Dan-

skem. Udeleženci so si bili edini, da je treba ta pojav preprečiti. V tem smislu je sestavila dokument v desetih točkah, kjer navaja zahteve, za katere se bo zavzemala v evropskem parlamentu in v parlamentih vseh držav članic. Evropski parlament sam namreč nima zakonodajnih pristojnosti, od vsakega državnega parlamenta je odvisno, če in kako se v državi izvajajo navodila evropske skupščine. V prvi vrsti je vsekakor nujno, da se ambientalna politika poenoti v vseh državah. Pri tem bodo zahtevali, naj se na evropski ravni okrepi raziskovalna dejavnost v korist okolja. Skupnost vlaga v pobude za okolje trenutno le 0,7 odstotkov svojega proračuna. Zahtevali bodo tudi, naj skupnost pristopi k sovjetsko-amerškemu raziskovalnemu načrtu o klimatologiji.

Spoštovanje okolja je tudi točka, na kateri so močno vztrajali predstavniki držav iz Afrike, področja Tihega oceana in Karibskega morja (skupina ACP) v pogajanjih z EGS za obnovev sporazuma o sodelovanju. V Afriki je spreminjanje klime že povzročilo vrsto tra-

gedij, od dolgoletne suše do napredovanja puščave. To za njih pomeni ne le alge v morju, kot pri nas, temveč umiranje zaradi lakote, preseljevanje celih narodov v druge države, ki so ravno tako revne. Revščina je že prisilila afriške države, da so dolga desetletja ropala svoja naravna bogastva, predvsem pragozdove, ki so ščitili tla pred puščavo. Če so torej problemi okolja zaskrbljujoči za Evropo, so življenskega pomena za druga področja. Komunisti vztrajamo tudi pri trditvi, da skrb za okolje ustvarja delovna mesta. Za to bo skupina predlagala srečanje z evropskimi sindikati. Posebno pereče je še vprašanje kmetijstva. Na evropski ravni kmetijsko področje močno prispeva k onesnaževanju. Nujno je torej, da se začne to upoštevati pri opredeljevanju kmetijske politike. Komunisti bomo še predlagali, naj se severno in Sredozemsko morje razglasita za denuklearizirani področji, kot to načrtujejo države Tihega oceana.

TČ

Pisma uredništvu

Tik pred zaključkom redakcije smo prejeli tudi sledeče pismo. Sprva nismo razumeli, čemu so ga poslali nam in ne znanemu dnevniku, vendar smo kljub temu sklenili, da ga objavimo, bralcem v premislek o tem, kako voditi volilno kampanjo od volitev do volitev.

«Spoštovano uredništvo,

včeraj je pred našo hišo zaropotalo. Slišati je bilo tudi cviljenje zavor in z molke kletvice. Pokukal sem skozi okno in videl, da sta v sivo obleko odeta občinska delavca stopila s tovornjaka, z debelimi rokavicami zagrabila velik koš za smeti, ki stoji pred našim domom, ga odnesla in zvrnila v tovornjak. Prazen koš sta delavca vrnila na svoje mesto. Pomislite: odkril sem, da to delajo vsak dan, razen ob praznikih in nedeljah.

Zato sem globoko hvaležen podžupanu Segheneju in slovenski komisiji PSI za zahodni Kras, ki nas varuje vsega hudega. Še posebej sem hvaležen tudi delavcem občinskega podjetja za vodo. Kajti opazil sem, da vsako jutro ko vstanem, se obrijem, umijem in v stranišču potegnem za verižico — voda teče. Rezumete? Teče! No, začudenju je sledil globok občutek hvaležnosti za podžupana Segheneja in socialistično stranko, ki je omogočila, da mi voda v stranišču nikoli ne usahne. Hvala, oh, hvala.

Bučko.

PS: Včeraj sem za zbudil nekoliko pozneje, kot običajno. Odprl sem ok-

nice in opazil, da sonce sije. Ura je bila skoraj enajst dopoldne. Sončni žarki so prijetno grel skozi šipe. Tudi za to sem globoko hvaležen podžupanu Segheneju in socialistični stranki, brez katere bi tudi sonce ne sijalo, vsaj tako ne, kot te dni. Posebna zahvala Igorju Štoki in članom socialistične stranke v zahodnokraškem rajonskem svetu. Tistim v vzhodnokraškem pa nič, ker še niso našli naslova uredništva tržaške kronike znanega zamejskega dnevnika za svojo brezplačno reklamo. Pfu!».

Še drugo pismo je priromalo, po pomoti, v naše uredništvo.

«Spoštovani. Podžupanu Segheneju bi se radi zahvalili za to, ker je občinskemu odboru, kateremu predseduje, vsilil po nepotrebnem nov sklep o dokončni postavitvi sinhrotrona pri Bazovici. Zaman sem iskal vzhodnokraško komisijo PSI, da bi zahvalno pismo poslala našemu dnevniku, zato se obojim zahvalim kar preko stolpcev vašega petnajst dnevnika. Hvala, oh, hvala!

Micka Pezdetova»

Glavni tajnik sovjetske partije Gorbačov z našim ministrskim predsednikom De Mito. Prihodnje leto bo Gorbačov obiskal našo državo.

Nikoli nisem prodal svoje duše

Pričevanje tovariša Andreja Benčiča, rojaka s Tubelj pri Hrpeljah, ki živi danes v Rovigu. Zaradi svoje dejavnosti kot komunist je bil leta 1934 obsojen v kraljevini Jugoslaviji in pet let zaprt v Sremski Mitrovici, nakar so ga predali italijanskim fašistom

Moja mladost je bila zelo težka, žalostna. Oče je bil odpoklican v vojsko kot državljani avstroogrškega cesarstva in je leta 1915 odšel na fronto v Srbijo, od koder se več ni vrnil. Meni je tedaj bilo pet let. Mati mi je umrla tri leta kasneje zaradi španske gripe. Z mlajšima bratom in sestro smo ostali sirote. Živelimo pri stari mami po očetovi strani v Tubljah, na kraški planoti, dvajset kilometrov od Trsta proti Reki. Nona je bila, iz potrebe, zelo gospodarna ženska, vse je bilo doma odmerjeno. Kar nam so nudili slabo rodovitna kraška zemlja, krava in svinja, je moralo trajati celo leto. Ne morem reči, da bi poznali pravo lakoto, toda pomanjkanje da. Kar je najbolj primanjkovalo, je bil denar za obleke in čevlje. Za to smo morali prodajati mleko in maslo, ki smo ga izdelovali. Včasih tudi krompir in sadje, če je bila dobra letina. Spominjam se, kako sem nekoč s sovaščani nesel na trg pri Svetem Ivanu v Trstu naše slive. Ko sem nalagal slive v zaboj, jih nisem tlačil, ker sem se bal, da bi se pomečkale. Zaboj sem naložil na ročni voziček. Okrog polnoči smo odrinili. Dvajset kilometrov sem vlek voziček. Prispeli smo ob šestih zjutraj. Moje slive, ki so se premetavale v zaboju na slabi cesti, niso ravno privlačile kupcev. Toda imel sem srečo. Nek gospod, ki me je videl vstopiti prvega, je rekel: mladi konj je vedno prvi, kupil je vse slive in mi zanje dal pet lir. Mislim, da jih he pomešal med druge in spet prodal. Pri njem sem občutil čustvo človeške solidarnosti in to me je potolažilo. Doma sem noni dal denar in ji razložil, kako je šlo. Ni me prehudo karala, kot sem se bal.

V šolo smo hodili, seveda peš, v dva kilometra oddaljene Hrpelje. Poleti smo hodili bosi, da smo prihranili pri čevljih. Še mnogo let kasneje sem sanjal, da sem bos. Otroški spomini se globoko vsidrajo v podzavest. V spominu hranim tudi nekaj scen iz prve svetovne vojne. Ponoči smo od daleč videvali, v času ofenziv, bliske topništva. Tu pa tam smo gledali letalske spopade; majhna stvar, če jo primerjam z bombniki iz druge vojne. Spominjam se padca Avstroogrške, neurejenega umika njenih čet, prihoda italijanskih. Prav dobro se spominjam D'Annunziovih čet, ki so korakale proti Reki. In tudi mimihodov fašističnih škvader, ki se običajno niso ustavljale, temveč so kričale žaljivke proti »ščavom«. V Tubljah smo bili vsi do zadnjega protifašisti.

V tem času je umrla tudi stara mama. Bilo mi je sedemnajst let, bratu petnajst in sestri dvanajst. Odločili so, da dajo sestro v dom v Pulo. Brat je šel k družini Sever. Oče je bil trden človek, protiklerikalec do dna duše in odločen antifašist. Mene so dali k družini Vatovec v bližnjo Brezovico, kjer je imela mlin in žago. Poganjal jih je potok, ki se je poleti posušil. Spomin na to družino je med mojimi najlepšimi. Bili so vsi dobri delavci. Stari Vatovec je spominjal na patriarha, a bil je izredno dober. Imel je dva sinova in hčerko. Pri njih je bilo tudi dekle, ali bolje dekla, po imenu Karolina. To je bila prva ženska, za katero sem čutil kaj več kot za ostale. Toda okoliščine nama niso bile naklonjene. Vsi so bili antifašisti, vendar je mene že tedaj od njih ločila zavest, da fašizem ne ogroža le slovenski narod. Prve komunistične ideje so mi posredovali Sever in nekateri bivši vojaki, ki so bili ujetniki v Rusiji in so tam slišali o oktobrski revoluciji. Različno pojmovanje antifašizma nas pa ni ločevalo. Skupno smo se povezali z drugimi antifašisti v Slopah, Hrpeljah, Bistrici in Postojni. V prvi polovici leta 1929 smo zasumili, da nas karabinerji nadzorujejo. Mene so sklenili poslati v Jugoslavijo na varno. V noči enajstega junija mi je nek Pavšič pomagal skočiti na tovorni vlak, ki je iz Postojne vozil v Jugoslavijo. S tem se je končala moja mladost in dejavnost v rodnem kraju.

Naslednja štiri leta sem delal pri žagi Kunstelj, ki je imela kakih 40 uslužbenec in je bila med največjimi slovenskimi podjetji. V teh letih se je dokončno izoblikovala moja komunistična zavest. Dobival sem tu literaturo od tovarišev iz Logatca, predvsem od Župančiča, ki je zgodovinski lik v teh krajih. Bral sem Gorkija, Cankarja in druge. Dobival sem tudi ilegalni material. Jugoslovanska komunistična partija je bila prepovedana v času diktature kralja Aleksandra. Delali pa smo v okolju, ki nas je podpiralo. Kot primer naj navedem volitve leta 1921, ko so v občini Unec izvolili komunističnega kandidata. Našega župana so odstavili z vladnim dekretom in ponovili volitve brez neljubih kandidatov. Komunisti v Logatcu smo pa že ustavili ilegalno mrežo, ki je obsegala dejansko vso Notranjsko. Celice smo imeli v Vrhniku, kjer je bil tovariš Voljc, v Borovnici s tovarišem Petrovičem, v Ložu s Suhadolnikom, Cernici s Trudnom, in drugje. V spodnjem Logatcu smo okrepili obe celici. Iz Ljubljane nam so Voljc, Gerl in Ziherl nosili material, ki smo ga delili. Kmalu smo dobili ciklostil in sami razmnoževali letake. Organizirali smo tudi mrežo naročnikov na revijo Svoboda in na štiri knjige, ki jih je letno tiskala Cankarjeva družba. Vključeni smo bili tudi v sindikat, ki je uradno bil socialdemokratski, v resnici pa v naših rokah.

Prejšnji teden je imelo občni zbor tudi kulturno društvo Venturini od Domia.

Imeli smo srečo, da je bil direktor podjetja Kunstelj, Kapelj, naš somišljenik. Imeli smo tudi sestanke, kjer so nam razlagali, kaj je socialistična družba, ki smo jo hoteli zgraditi. Zgled je bil za nas Sovjetska zveza, saj drugih primerov nismo imeli.

Jugoslovanska desnica je imela svoje velikosrbske organizacije, ki so izvajale prave kazenske pohode proti delavcem in predvsem proti stavkajočim. Najbolj tragično znana je bila Orjuna, ki je imela na vesti tudi življenje štirih trboveljskih rudarjev, ubitih med neko stavko. Nismo mogli ostati križem rok, niti kot delavci, niti kot komunisti. Na mojo pobudo smo organizirali v spodnjem Logatcu, in nato v vsej Notranjski, delavsko obrambno organizacijo. Naši načrti tedaj niso še obsegali kakega odpora proti oblasti, temveč akcije, s katerimi bi se branili pred fašističnimi škvadrami. Zavedali smo se, da moramo delovati v največji tajnosti. Zaradi neizkušenosti smo pa medse sprejeli slovenskega bivšega zapornika, ki je bil v

času vojne ujetnik v Rusiji in se je, kot so pravili, udeležil oktobrske revolucije. Z lepimi besedami o Rusiji in komunizmu si je pridobil naše zaupanje. Izdal nas je sredi največje propagandne in organizacijske akcije. Jugoslovanske straže so nas obkolile, ko smo imeli sestanek v neki dolini pri železniški postaji v spodnjem Logatcu. Ko so preiskali moje stanovanje so tudi našli pištolo, ki mi jo je le malo prej podtaknil Podobnikar, tako je bilo namreč ime izdajalca. Najdubo pištole so na procesu celo črtali iz obtožb. Sodnik v Ljubljani, Koršič, je bil tako pošten, da je sprejel razlago provokacije. Podobnikarja tedaj niso niti aretirali, čeprav je bil z nami. Malo kasneje je pa izgubil službo pri občini, ki so jo upravljali katoličani. Zdi se mi zanimivo, da takšnega Judeža niso marali, pa čeprav je bil antikomunist.

Aretiranih nas je bilo 19. Nekemu Gabrenji iz Rakeka je uspelo zbežati v Postojno in od tod je preko Avstrije šel v Rusijo. Tu so se za njim izgubili sledovi. Odpeljali so nas v Beograd. Ta čas

so v Ljubljani aretirali še Gerla in Ziherla. Sodilo nam je sodišče za obrambo države, obravnavo so pa imenovali Notranjski proces. Med vsemi devetnajstimi se nihče razen mene ni hotel priznati za komunista. Ko so me kot zadnjega izprašali, sem izjavil, da sem prepričan komunist in da bom to tudi ostal, tudi ko me bodo izpustili iz zapor. Obsodili so me na šest let zapor, izgubo državljanских pravic in izgon iz države, to se pravi izročitev fašistični Italiji, po prestani kazni. Ko so me s sodišča pripeljali v zapor, sta me »obiskala« dva policista. Neusmiljeno sta me tepla, predvsem po glavi, dokler se nisem onesvestil. Verjetno me nista pokončala zaradi tega, ker sem bil italijanski državljan in je procesu sledil tudi tuji tisk. Še isti večer, 14. marca 1934, so nas odpeljali v Sremsko Mitrovico, kjer sem ostal do konca, to je do 11. junija 1939. Nato so me predali fašistom v Postojno, ki so me obsodili na leto dni zapor ker nisem služil vojaški rok. Preden so me predali fašistom, so mi ponudili možnost, da ostanem v Jugoslaviji, če se odrečem svoji komunistični ideji. Tudi tedaj nisem sprejel kompromisa. Svoje duše nisem nikoli prodal.

Sremska Mitrovica. Ne bom rekel da je bilo najlepše obdobje v mojem življenju, bilo je pa najbolj živahno. V zaporu so bili zbrani politični zaporniki iz vse Jugoslavije. Razen nekaj pripadnikov hrvaške kmečke stranke Stepana Radiča smo bili vsi komunisti. Med nami je bil tudi bodoči predsednik jugoslovanske ustavodajne skupščine, Moša Pijade. Obsojen je bil na trideset let ječe. Tu je prevedel v srbohrvaščino Marxov Kapital. Bil je tudi tovariš Otokar Kersovani iz Pule, človek izjemne kulture, ki so ga kasneje ustaši ubili. Spominjam se še starega srbskega sindikalista Andrije Hebrenga, in vojvodinskega sindikalista Jovana Veselinoviča. Iz Slovenije so bili poleg Gerla in Ziherla še Anton Tomšič, Kermavner, Apih, Vruc, Krašovec in drugi. Našel sem tudi rojake s Primorskega: Sulčiča iz Sežane, Kureta iz Ricmanj, Kocjančiča in Prijona s Solkana. Imeli smo torej vse predpogoje za pravo partijsko šolo. V začetku smo imeli težave pri gibanju. Organizirali smo dve gladovni stavki, prvo za osem dni, drugo za štiri. Reči moram da to niso bile gladovne stavke »a la Pannella«, ki je vsakokrat bolj rožnat. Pri nas so najšibkejši že po šestem dnevu odpeljali v bolnišnico in jih hranili po žilah. Vendar smo dosegli kar smo zahtevali, tudi zaradi podpore jugoslovanske javnosti, katero je informirala ilegalna partija. Od tedaj smo imeli ves dan odprte celice, štiri ure »zraka«, hrano smo si pripravljali sami. Glavni kuhar je bil srbski profesor Todorovič. Pošto smo dobivali brez cenzure. Smeli smo celo izdati notranji časopis, nekakšen stenski časnik, v katerem smo obravnavali notranje probleme in tudi zunanjepolitično do-

31-X-1988

SVETOVNI DAN VARČEVANJA

VARČEVANJE MAVRICA MOŽNOSTI

KMEČKA BANKA - GORICA
KMEČKO DELAVSKA POSOJILNICA V SOVODNJAH
KMEČKO OBRTNA HRANILNICA V DOBERDOBU
HRANILNICA IN POSOJILNICA NA OPČINAH
KMEČKA IN OBRTNA HRANILNICA IN POSOJILNICA - NABREŽINA
TRŽAŠKA KREDITNA BANKA d.d. - TRST

design graficenter

gajanje. Direktor je bil Kersovani, jaz sem bil pa član uredništva. Časopis je nosil naslov Udarnik. Toda najvažnejši so bili politični tečaji, ki so bili organizirani v pravo partijsko šolo. Lahko rečem, da mi stvari, ki sem se jih tam naučil, še danes pomagajo. Moram pa nekaj dodati. V začetku smo imeli težave zaradi nekakšnega sektaštva. Šlo je za trockiste, ki jih je vodil Črnogorec Petko Miletič s pomočjo Milovana Djilasa (da, prav sedanjí jugoslovanski disident). Ta skupina je zahtevala popolno podrejanje svojemu vodji, ki so ga imeli za nekakšnega heroja zaradi tega, ker pri mučenju ni izdal nikogar. Kot da bi to bilo dovolj, da tovariš postane voditelj na državni ravni. Njegova kulturna raven je bila le malo višja od nepismenega človeka. Ta frakcija je v zaporu izolirala tovariša Pijadeja, delno tudi Kersovanija, in izvajala psihološki pritisk na druge. Trdili so, da kdor ne bo podprl Miletiča, bo izključen iz partije in da bo moral ob izpustitvi iti v Španijo. Kot da bi bila pomoč španskemu narodu kaznen, ne pa čast! Te izkušnje so v meni razvile takšen odpor do frakcionaštva, da me še danes stresa, ko slišim, da se v partiji ustvarjajo razni tokovi. V partiji se morajo različna mnenja dialektično soočati, ne pa kristalizirati v skupine. Med tovariši se tako lahko razvije medsebojno zavračanje, ki onemogoča bratski odnos, osnovo skupnega dela.

Z vrnitvijo tovariša Tita iz Sovjetske zveze se je pa položaj spremenil. Poslal je pismo zapornikom Sremske Mitrovice. V njem je imenoval Moša Pijada za uradnega zastopnika partije v zaporu. Med tovariši je zavel svež zrak. Miletiča se nihče več ni bal, ostal je izoliran. Ko je bil izpuščen je odšel v Sovjetsko zvezo in o njem nisem več ničesar izvedel.

Šola, rešena sektaštva, je polno zaživela. Bilo je to leta 1937. Imeli smo redne tečaje politične ekonomije, ki jih je vodil Pijade, zgodovine jugoslovanskega in mednarodnega delavskega gibanja (Kersovani), zgodovinskega materializma (pod vodstvom profesorja Ognjena Price), sindikalnih vprašanjih (Jovan Veselinov) in partijskih problemih (Tomšič). Poleg tega smo sestavili, in to je posebej zanimivo, komisije za vsak posamezen narod. Te so proučevale specifična vprašanja narodov pod vsemi zornimi koti, pripravljale material in se sploh pripravljale na delovanje v svoji domovini. Jaz sem bil član slovenske komisije, ki jo je vodil tovariš Vilibald Kont, iz Ptuj, če se prav spominjam. Kulturno življenje je bilo torej zelo intenzivno. Poleg branja smo organizirali gledališke predstave resnih in manj resnih del. Spomnim se, kako sta Slovenca Apih in Vrunc posnemala Stanlija in Olia.

Andrej Benčič

Sredi meseca so imeli uspel vaški praznik v Gročani, kjer so tudi odprli razstavo kmetijskega orodja.

Galantni Pogovori

Če ne hodiš v gledališče, je tako, kakor da bi se umival brez zrcala, pravi Schopenhauer. Dragi filozof, kako so se časi spremenili. Danes bi rekli drugače. Če se ne umivaš pred zrcalom, ne moreš v gledališče. In potem ko sem bila nekaj ur pred zrcalom, sem šla v Kulturni dom in gledala predstavo Galantni pogovori.

Vsebina igre je: Srečanje starejšega para z mlajšim in neizogibna konfrontacija... Površinsko rahlo tkivo vzbujajo spomini, predvsem prizori, ki še živijo v ostareli geldališki igralki.

(Iz gledališke knjižnice, ki jo prodajajo pred vhodom v dvorano).

Komentar: Nekaj posebnega je stara gospa. Razklana med dušo in moralo. Duša ni stara. Ustavila se je nekje na poti, ki je ni prehodila do konca. Tam čepi. Tam čaka. Tam je, polna ran. Ne more se rešiti bolečine zaradi izgube. Izgube sina, ki jo je zapustil. Išče nadomestek za to izgubo. Najde mladi par. Se ga oklene in ga noče več spustiti. Hoče ustvariti novo družino. Doživi nov udarec. Zapustijo jo. A moralna stara gospa je močnejša. Pobere se v športni obleki, z naprednimi mislimi, z obnašanjem ženske, ki je bila nekdanja lepa. Staro gospo je igrala Mira Sardoč. Zelo uživeto.

Silvij Kobal je igral Rommija. Starega gospoda, ki se odloči za mirno starčevsko življenje. Ki poroči bratovo vdovo. Ki oživi le tedaj, ko sliši glasbo. Ki jo je sam napisal. Ki je bila uspešna. Popelka Galantni pogovori.

Mladi par sta igrala Stojan Colja in Maja Blagovič. Fant in dekle bežita. Oba duševno ranjena. Fant nosi s sabo občutek krivde do staršev zaradi osebnega neuspeha. Ona misli, da lahko le-

ti. Na koncu se zavesta, da je beg nemogoč. Nesmiseln. In zaživita v realnosti. Morda.

Scena: Na odru so črne viseče cevi. Drevesa. Kapniki večnosti. Ustavljeno življenje. Vse je mirno. V duši. V jami. Le kapniki rastejo. Ko se majejo. Se ziba duša. V omotici se prebujajo. Izdelala jo je Meta Hočevar.

Glasba: Iz podzemlja. Zelo dobra. Napisala jo je Anastazija Purič.

Heppy end moje kritike: Dramo so igrali štirje. Scena je bila vedno enaka. Glasba tudi. In vendar ni bilo dolgočasno.

P.S. št. 1: Anastazija Purič ni moja sorodnica. Ima talent.

P.S. št. 2: Uporabljanje angleških besednih zvez je danes zelo moderno. In jaz sem moderna.

Vilma Purič

Darovi in prispevki

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši: Švigelj Alfredo iz Trsta 14.000 lir, družina Ozbič iz Prečnika 22.000 lir, Kozlin Stanislav iz Gorice 9.000 lir in Kozlin Avgust iz Standreža 34.000 lir.

Ob četrtni obletnici smrti Zofije Berdon daruje družina Granduč iz Boljunca št.94 10.000 lir za sklad Dela.

V spomin na pokojna Justa Bettija in Ninija Tretjaka darujeta tovariša Rudi Grgič in Edi Iskra iz Šempolaja 50.000 lir za Delo.

V spomin na Markuža Amalijo vd. Gabrovac daruje sestra Marija Markuža vd. Škerk 50.000 lir za Delo.

Ob petnajsti obletnici smrti očeta pripeva Albin Škerk 50.000 lir za Delo.

Ljubljana,
22. oktobra 1988

SOBOTNA PRILOGA

DELO
stran 19

TEMA TEDNA: PO 17. SEJI CK ZKJ

ZAUSTAVLJEN NACIONALISTIČNI
STAMPEDO?

Za tiste, ki ocenjujejo dramatičnost političnih dogodkov po znanem boljševičkem načelu »čimveč snetih glav, tem bolje« je bila 17. seja CK ZKJ najbrž smrtno dolgočasen političen ritual ljudi, ki so si že nešteto povedali vse, kar si imajo povedati, tokrat pa so na grozo milijskega televizijskega avditorija za vajo uprizorili še eno reprizo dobro uigrane politične predstave, v kateri je že od vsega začetka znano prav vse: kdo so glavni igralci, kdo statisti, kdo je njen režiser in kakšen je oziroma bo njen konec. ... Toda 17. seja CK ZKJ je bila kljub tem absurdnim pričakovanjem, ki so jih navdihnile predvsem predrzne politične parole z najrazličnejših protestnih mitingov in javnih shodov, dramatičen politični dogodek, v katerem je bilo marsikaj negotovo od samega začetka, konec pa je pripeljal skoraj do odkritega političnega spopada – takšnega, ki so ga mnogi napovedovali že veliko pred sejo in ki bi lahko imel daljnosežne posledice za jugoslovansko partijo.

Spravljivi nastop Slobodana
Miloševića

Nemara bo kdo rekel, da sedaj, ko je vse mimo, nima smisla več kopati po njenem ozadju, češ konec dober, vse dobro, tako kot je bilo rečeno že po marsikateri seji doslej, ne glede na to, da je bilo potem spet vse po starem. Toda to bi bilo zelo kratkovidno ravnanje, kajti seja je pustila kljub tridnevni razpravi mnoge stvari povsem nedorečene, mnoge konflikte pa je le za silo zadušila, z jasnimi pretenzijami njenih nosilcev, da jih ob prvi priložnosti obnovijo. Po drugi strani pa brez natančnega pogleda v njeno zakulisje in obdobje neposrednih priprav nanjo tudi ne moremo izluščiti tistega, kar je prinesla pozitivnega in kar lahko z nadaljnjim vztrajanjem demokratičnih sil postane podlaga za tako dolgo napovedano reformo ZKJ. Stave in vloge, s katerimi so šli v igro nekateri njeni udeleženci ali pa cele skupine, so bile namreč preveč visoke, da bi lahko sedaj stvari kar preprosto pozabili – bilo pa je tudi nekaj nedvoumnihtv zahtev, da Jugoslavija po tej seji ne bi bila več takšna, kot je bila doslej, to je federalna skupnost enakopravnih narodov in narodnosti.

Drži, da so na koncu seje tudi sami udeleženci poskušali nekatera nesoglasja zbrisati, češ da v bistvu na plenumu »ni bilo poražencev«, da ni bila na delu »nobena koalicija« in da je CK dejansko »enoten«. ... Vendar pa je bil to le samoobrambni refleks dolgoletnih plenumskih navad in ostanek stare politične miselnosti, po kateri med vodstvenimi kadri ne sme biti nobenih razlik. Nekateri člani CK so se tako kratko malo zgrozili sami nad sabo in reagirali tako, kot ponavadi reagirajo v real-socialističnih centralnih komitejih ali pa v dobro znanih kremeljskih sejnih dvoranah, kjer imajo te reflekse do potankosti razvite in kjer so po zatrtjevanjih v javnosti zmeraj enotni, čeprav se med njimi nenehno odvijajo velike

bitke. Nihče nima seveda namena potiskati Jugoslavije nazaj na Vzhod niti nikomur vsiljevati neprijetnih primerjav, vendar pa so časi takšni, da moramo na vse gledati trezno in imenovati stvari s pravimi imeni. V tem pogledu pa je na 17. seji CK ZKJ kljub vsemu šlo za velik političen spopad, čeprav so se mnogi razpravljaleci zelo trudili, da bi svoja stališča in svoje zahteve povedali čim bolj po ovinkih, čeprav marsikaj na prvi pogled sploh ni bilo jasno, kdo s kom polemizira in za kaj se zavzema, in čeprav so poskušali nekateri nesoglasje prikriti na koncu celo za ceno glasovanja o zaupnici stalnim članom predsedstva CK ZKJ. Za to so se na primer zavzemali Stane Dolanc, Lazar Mojsov in Bogdan Trifunović, opozarjajoč, da je lahko izid glasovanja nepredvidljiv in da lahko to pripelje do popolnega razkola v centralnem komiteju.

Toda nazaj se kratko malo ni dalo več, kajti v sejo je bilo vložene veliko energije, tako da na koncu njeni glavni protagonisti niso mogli popustiti. In da bo takoj jasno, to bi bila tudi velika politična napaka, zakaj glasovanje je razločno pokazalo, kakšen je ta trenutek razpored političnih sil v CK in na kaj lahko računa javnost v nadaljnjih političnih dogodkih in razpravah. Tudi nima smisla prikrivati, da so na seji zgubili tisti, ki so računali, da bodo s političnim pritiskom vsilili centralnemu komiteju logiko izrednih razmer, politične majoritacije in enostranskega pojmovanja demokratskega centralizma, po katerem naj bi imeli (kot je to ponekod že ves čas) eni bolj prav kot drugi, partijska manjšina pa bi se morala disciplinirano podrežati partijski večini. Skratka, zgubila je Miloševićeva politična linija, ki je z množičnimi mitingi in nedvoumnimi političnimi zahtevami, da nas lahko iz krize v Jugoslaviji reši le »močna in enotna partija«, kakršna je srbska, pokazala, da ima večje ambicije, kot so ustavna rešitev Srbije

in normalizacija razmer na Kosovu. Kot je bilo moč pričakovati, je Milošević seveda na sami seji vse to odločno zanikal, vendar pa mu kaj drugega tudi ni preostalo, saj bi vsakršno nadaljnje vztrajanje pri napovedanih zahtevah lahko res pripeljejo do odkritega konflikta v centralnem komiteju, s tem pa tudi do njegovega osebnega padca.

Neprizanesljiva titograjska zveza

Za natančnejši pogled na dogajanje na plenumu in razumevanje nekaterih najpomembnejših potez in izjav na njem se moramo namreč vrniti nekoliko nazaj, v dneve, v katerih so potekale priprave na plenum in v katerih se je zvrstilo nekaj pomembnih političnih dogodkov. Lahko celo rečemo, da je bila najpomembnejša bitka za zaustavitev političnega brezumja in odkritega napada na obstoječo ustavno ureditev v bistvu dobljena že pretekli teden, 17. plenum CK ZKJ, ki je bil po prvotnih načrtih zamišljen kot odločilen korak za prehod od »druge« k »tretji« Jugoslaviji, pa je ostal preizkusni sestanek, ali se politične strasti v Jugoslaviji res umirjajo ali pa se nam to samo zdi. Odtod tudi razočaranje mnogih, ko so videli, da se je v ponedeljek v centru Sava vse skupaj relativno mirno začelo in da ne bo (vsaj tokrat še ne) frontalnega spopada med silami, ki se zavzemajo za moderno, reformno in demokratično Jugoslavijo, in onimi, ki bi se radi vrnili v boljševiško preteklost in državo ponovno uredili po togem centralističnem in unitarističnem vzorcu. Le nekatere praske, takšne so bile na primer polemika med Popovićem in Orlandićem na koncu prvega dne razprave, med Vrhovcem in Miloševićem drugi dan razprave ali med Hafnerjem in Miloševićem zadnji dan razprave, so pokazale, da je bila napetost pri članih CK velika, da so mnogi komaj premagovali svoje politične strasti in da je

Predsednik SZDL Slovenije Jože Smole je o položaju v Jugoslaviji prejšnji teden govoril s člani izvršnega odbora Slovenske kulturno-gospodarske zveze v Trstu.

pravzaprav le golo naključje, da se je vse skupaj tako mirno končalo.

Treba je seveda reči, da so predstavniki srbske partije prišli na sejo že s precej bolj popustljivimi stališči, kot pa je bilo moč pričakovati po izjavah nekaterih beograjskih sestankov neposredno pred začetkom 17. plenuma CK ZKJ, ko je kazalo, da je tamkajšnje vodstvo odkrito izklopalo bojno sekuro proti vsem, ki so se mu kakorkoli postavili po robu. Toda to pomeni, da so tik pred zdajci le precej bolj trezno ocenili razmerje sil v državi

„Toda politika je tudi tveganje, tveganje pa prinaša velike dobitke ali pa vodi v potop... Kot se zdi, je Šušar v preteklih dneh igral eno od svojih največjih političnih iger, in jo je tudi pred očmi vseh nas gladko dobil. Tako ni samo s svojim uvodnim referatom ustrezno usmeril razprave na 17. seji CK ZKJ, ampak je dobil tudi glasovanje o zaupnici vodstvu, s čimer je vsaj za nekaj časa snel s CK grožnje, da najvišji forum jugoslovanskih komunistov nima podpore partijske baze.“

in da je ostra reakcija vseh v Jugoslaviji, ki so se v preteklih dneh začutili ogrožene, naredila svoje. Zgodovinarji se bodo mogoče še kdaj v prihodnosti prepirali o tem, kaj je bilo v tem odporu najbolj odločilno in kdo je odigral najpomembnejšo vlogo, vendar pa lahko že sedaj mirno rečemo, da je bila za začetek zelo pomembna reakcija črnogorskega vodstva, ki je v dneh, ko se je majala tamkajšnja republika, zelo odločno reagiralo in preprečilo odkrito rušenje obstoječe ustavne ureditve v državi. Res je sicer, da v tistih okoliščinah za to ni bil več potreben noben poseben pogum, saj je šlo neposredno za njihove glave, vendar pa v ozračju in v razmerah, v katerih je bila demarkacijska črta med nacionalnimi in socialnimi zahtevami protestnikov zelo tanka in ko so bili vsi jugoslovanski politiki ujeti v isto past lastne učinkovitosti (pa tudi odkrite nesposobnosti), ne bi bilo potrebno veliko, da bi v Črni gori prevladali povsem drugi politični instinkti. Zato je tudi nemogoče pojasniti celoten razplet na 17. seji CK ZKJ brez nekaterih imen tistih, ki so največ prispevali k temu, da se je politično ozračje v državi v zadnjih dneh (mogoče, poudarjamo, res samo začasno) vsaj nekoliko ohladilo in privedlo do bolj treznih razmišljanj in vseh partijskih in državnih ravneh.

Bliskoviti vzpon Marka Orlandića

Morda bo tudi pri teh imenih kdo dejal, da spletamo »nenačelne koalicije«, koalicije, ki jih ni ali pa niso pomembne, vendar pa takšne pripombe ne morejo zaustaviti objektivne analize političnih razmer v državi; posebej še, ker brez imen pač kratko malo ni politike, brez politike pa ni nobenih odločitev niti (družbenega) napredka. Poleg tega pa je eden od najpomembnejših dosežkov 17. seje CK ZKJ ravno to, da je pripeljala do jasne profilacije jugoslovanskih politikov, ki so se prej dolga leta skrivali za lažnimi frazami o »kolektivni odgovornosti« ali pa za velikimi

Slobodan Milošević (na desni), predsednik Zveze komunistov Srbije, s članom zveznega predsedstva Dušanom Kneževićem, ki edini ni prejel zaupnice.

političnimi avtoritetami, ob katerih pravzaprav niso imeli nobene možnosti za samostojno odločanje. Zato bi lahko začeli s komerkoli iz najvišjega partijskega in državnega vodstva ali pa iz katerekoli republike ali pa morebiti celo izrecno s Stipetom Šušarjem, ki je brez dvoma odigral pri vsej zadevi eno od najpomembnejših vlog...

Toda ker vodijo najpoglavitejše sledi v Črno goro, je treba začeti bržčas prav tam. Tu pa se je ob Vidoju Žarkoviću nemogoče izogniti vlogi Marka Orlandića, ki je v zmešnjavi v Titogradu pred dvema tednoma hitro ugotovil, da pomeni nahujšana množica pred črnogorsko skupščino svojevrstno nevarnost tudi zanj, ne glede na to, da mu je bila po zamislih srbskih nacionalističnih glav v tistih dneh namenjena v novi, veliki Srbiji vloga nekakšnega Miloševićevega oprode... (demonstranti namreč niso zahtevali njegovega odstopa). Od tu pa se je začel, lahko rečemo, njegov meteorski vzpon v sam vrh jugoslovanske partijske politike zadnjega obdobja, saj smo ga že čez nekaj dni videli tesno ob boku Stipeta Šušarja v Prištini na skupni seji predsedstva CK ZKJ in kosovskega pokrajinskega partijskega komiteja, na kateri je prišlo do prvega javnega razkola med zveznim predsedstvom in srbskim partijskim vodstvom.

Marko Orlandić, ki se je nekaj lekcij iz političnega pragmatizma naučil tudi kot jugoslovanski veleposlanik v Moskvi, je imel namreč na tej seji uvodni referat, v katerem je jasno povedal, da se ocene zveznega predsedstva o položaju na Kosovu v nekaterih pogledih razlikujejo od srbskega in da predsedstvo CK ZKJ ne misli v vsem podpirati srbskih zahtev.

Predsednik predsedstva Zveze komunistov Jugoslavije Stipe Šušar.

Vidoje Žarković, ki je bil prav tako navzoč, pa je (skupaj še z nekaterimi drugimi, tudi Milanom Kučanom) celo naravnost dejal, da mora svoj del odgovornosti za položaj na Kosovu nositi tudi srbsko vodstvo in da ne more krivde za slabe razmere zvrzati le na druge. To pa so že bili trenutki, ko je Miloševićovo vodstvo začelo delati prve odkrite napake; napake, ki so ga na sami 17. seji pripeljale v veliko defenzivo. Tako se na primer Milošević seje v Prištini sploh ni udeležil, čeprav je ves čas zatrjeval, da mu gre le za Kosovo; njegov namestnik na seji Zoran Sokolović pa je v imenu srbske partije prebral nekakšno ultimativno zahtevo o tem, da naj CK ZKJ iz svojih vrst takoj izključi Azema Vllasija, Kola Shiroka in Svetislava Dolaševića, češ da so neposredno odgovorni za razmere v pokrajini – kar je povzročilo zgražanje tako v javnosti kot med udeleženci na seji.

Veliko tveganje Stipeta Šušarja

Še pomembnejša pa je bila Orlandićeva vloga na samem 17. zasedanju CK ZKJ, saj je bil ves čas v delovnem predsedstvu in z odločno reakcijo pozno zvečer prvega dne presekala enega od najbolj agresivnih poskusov, da se seja preusmeri proti večinskemu mnenju, statutarnim pravilom in osebno tudi proti Stipetu Šušarju, ki ga je beograjski tisk (skupaj z beograjskim mestnim partijskim komitejem) v zadnjih dneh preteklega tedna tako in tako odkrito obtožil, da skuša spraviti na zatožno klop na 17. seji srbsko vodstvo. Mislimo na nastop Milovana Popovića, ki je Šušarju očital nekakšno politikantstvo, češ da se je obrnil od srbskega vodstva in da so bile njegove izjave o 8. seji CK ZK Srbije del njegove »predvolilne kampanje«. Orlandić teh njegovih očitkov ni samo odločno zavrnil, ampak je dal Popoviću tudi pravo lekcijo o lepem obnašanju na javnih mestih, s čimer je dokončno dokazal, da ne računa na nikakršno »podrejeno mesto« v novi srbski partijski strukturi... Kaj je to pomenilo za tiste na plenumu, ki so po tistem še zmeraj upali na morebiten »zasuk« njegovega poteka, je postalo jasno naslednje jutro, ko se je Milovan Popović pred vsemi, tebi nič meni nič, kratko opravičil, češ da je bilo »že pozno in da je bil utrujen«...

To je bil najbrž tudi trenutek, ko je postalo večini v centru Sava jasno, da 17. zasedanje CK ZKJ ne more primesti več ničesar posebno nepredvidenega in da sta v vodstvu jugoslovanske partije po napetih tednih, ko je dobesedno kazalo, da se podira država, spet za silo zmagala treznost in razum. Obenem je bilo vse več tudi razpravljalcev, ki so opozarjali na najširšo sprejemljivost uvodnega referata Stipeta Šušarja, s tem pa seveda tudi na njegovo pozitivno vlogo pri stabilizaciji razmer v državi. Pri tem se kajpak tudi pri njemu ni moč omejiti samo na teh nekaj zadnjih dni, v katerih so bili poraženi boljše- viški apetiti najbolj agresivnih jugoslovanskih političnih krogov, ampak velja tudi zanj, da je s spretnim političnim obnašanjem po črnogorskih dogodkih veliko prispeval k temu, da je spopad med dvema povsem nasprotnima političnima konceptoma v državi začel dobivati svojo pravo fiziognomijo in da je ta fiziognomija pripeljala tudi do relativne nevtralizacije najbolj nedemokratskih oblik pritiska na obstoječe institucije v državi in na veljavna statutarna pravila v partiji. Odločne Šušarjeve poteze so med drugim tudi zelo hitro pokazale, da se ne misli izogibati niti osebnim konfliktom z Slobodanom Miloševićem, s čimer je potrdil svoj sloves »doslednega nasprotnika«, ki mu ga priznavajo tudi njegovi zakleti ideološki sovražniki, češ da je v svojem fundamentalizmu »zmeraj korak pred drugimi«... No, kakorkoli že, Šušar je dobro opravil svojo vlogo, veliko bolje najbrž,

kot bi jo bil kdorkoli drug, ki bi se znašel na njegovem mestu, čprav se je bržčas dobro zavedal, da se izpostavlja (stvari moramo tehtati pač po realni plati) velikim negotovostim, saj so zahteve v slogu »kdo pa si sploh ti, Šušar?« medtem nekajkrat nevarno krožile po mitingih in ga opozarjale, da se lahko hitro tudi sam znajde na seznamu za odstave.

Omahovanje med »cono A« in »cono B«

Toda politika je tudi tveganje, tveganje pa prinaša velike dobitke ali pa vodi v potop... Kot se zdi, je Šušar v preteklih dneh igral eno od svojih največjih političnih iger, in jo je tudi pred očmi vseh nas gladko dobil. Tako ni samo s svojim uvodnim referatom ustrezno usmeril razprave na 17. seji CK ZKJ, ampak je dobil tudi glasovanje o zaupnici vodstvu, s čimer je vsaj za nekaj časa snel s CK grožnje, da najvišji forum jugoslovanskih komu-

Tridnevno zasedanje CK ZKJ je vzbudilo tako doma kot v tujini veliko pozornost, saj so mnogi računali, da utegne priti na njem do odločilnega spopada med konzervativnimi in demokratičnimi silami v državi in do velike čistke v partijskih vrhovih. Vendar pa so se stvari zasukale nekoliko drugače.

Kaj se je dogajalo v zakulisju zasedanja?

strukturami vodi v nadaljnji politični in gospodarski polom. Skoraj povsem so bile sprejemljive tudi razprave nekaterih drugih jugoslovanskih funkcionarjev, ki so sicer v zadnjih tednih nekaj časa omahovali med »cono A« in »cono B«, tako da Slobodanu Miloševiću ni preostalo drugega, kot da je prišel na dan z dokaj spravljenim govorom. Kar naravnost je namreč povedal, da Srbija nima pretenzij na teritorij drugih republik, da pa želi imeti pod nadzorom ozemlje znotraj svojih meja... Tej formulaciji so se sicer kasneje nekateri Albanci uprli, vendar pa je bilo bolj

je bilo enkrat na dnevnem redu, ga ni bilo moč več preklicati, četudi se je tisti hip vsem posvetilo, da lahko ostane CK brez svojega predsedstva ali pa vsaj brez nekaterih pomembnih članov - Stupetom Šušarjem vred. Kaj se je dogajalo pri izpolnjevanju glasovalnih lističev, najbrž ne bo nikoli znano, vendar pa je po štetju glasov nanoslo tako, da je dobil najmanjšo podporo Dušan Čkrebić, srbski član predsedstva CK ZKJ - to je človek iz Miloševićevega tabora. Podoba celotnega dogajanja je bila v tistem trenutku seveda vsem v hipu jasna, in le razsodnosti nekaterih članov CK gre zasluga, da se ni vsa zadeva takoj sprevrgla v velik prepir. Dušan Čkrebić je namreč takoj napovedal svoj odstop. Slobodan Milošević je grozil, da tako že ne bo šlo. Vinko Hafner pa je z dvignjenim kazalcem svaril srbskih komunistov, naj le dobro premisli, kaj bo storil v naslednjih dneh...

Še najbolj hladnokrven je bil (spet) Stipe Šušar, ki je dejal, da nosita vsak svoj del odgovornosti, da po glasovanju nima smisla nikogar tolažiti in da se bo treba pač navaditi na to, da lahko v politiki vsakdo vsak hip zgubi... Bilo je, skratka, vse v redu, veliko bolj v redu, kot si je kdorkoli upal pred tednom ali desetimi dnevi sploh zamišljati - rečemo lahko celo, tako v redu, da je streznitev prinesla šele 18. seja CK ZKJ, ki se je začela takoj po koncu 17. Na njej so namreč govorili o ustavnih spremembah v državi, razprava pa je pokazala, da so razlike med posameznimi člani CK kljub vsemu še zmeraj tako velike, da Slovenci tudi po uspešnem koncu 17. seje CK ZKJ še vedno ne moremo reči, da v naslednjih dneh v skupščini SFRJ ne bomo imeli velikih političnih težav pri zagovarjanju svoje suverenosti. Prav tako pa se ne ve, ali bodo demonstranti s Kosovega polja v naslednjih dneh odšli v Beograd.

Danilo Slivnik

30 tisoč Srbov in Črnogorcev je demonstriralo v Titogradu.

nistov nima podpore partijske baze. Vendar pa bi bil, kot že rečeno, ves njegov uvodni referat povsem zaman, če si ne bi z odločnimi nastopi že prejšnji teden zagotovil, da je srbska politična linija začela zgubljeni svoj politični naboj in da se je moralo njeno vodstvo vse bolj ukvarjati s samim sabo. Šušar je namreč naenkrat začel javno nasprotovati Miloševiću, ga opozarjati na njegove napačne korake, kritizirati njegovo politično usmeritev itd. Svojevrstni vrh pa je ta njegova ofenziva dosegla pretekli četrtek na seji predsedstva CK ZKJ, na kateri so njegovi člani razpravljali o napadih na Titovo zapuščino. Šušarju je namreč na tej seji uspelo po logiki dejstev dokazati, da je predvsem srbsko vodstvo tisto, ki v svojem okolju tolerira napade na Tita, in da potemtakem v njegovem zatrevanju, češ da so (ob vseh slikah in transparentih) še zmeraj na maršalovi poti, nekaj ni v redu... Od tod naprej pa je bila seveda samo stvar tehnike in vprašanje časa, kdaj bo Miloševićeva politika vsaj v tistih najbolj ekspanzionističnih črtah zaustavljena in omejena na - Srbijo.

Zato ni čudno, da je bilo že pred ponedeljkom zjutraj, ko se je v centru Sava začel dolgo pričakovani plenum CK ZKJ (in po vseh izrazih podpore, s katerim je jugoslovanska demokratična javnost stopila na stran obstoječe ustavne ureditve) jasno, da se na samem plenumu ne more zgoditi nič posebnega. Po uvodni razpravi Stipeta Šušarja se je namreč zvrstilo še nekaj odločnih nastopov, med katerih je treba šteti tudi govor Milana Kučana, ki je jasno opozoril, da se moramo obrniti v prihodnost, če se želimo izviti iz krize, in da vsakršno ponovno spogledovanje partije z oblastnimi in državnimi

„Na 17. seji CK ZKJ kljub vsemu šlo za velik političen spopad, čeprav so se mnogi razpravljalci zelo trudili, da bi svoja stališča in svoje zahteve povedali čim bolj po ovinkih, čeprav marsikdaj na prvi pogled sploh ni bilo jasno, kdo s kom polemizira in za kaj se zavzema, in čeprav so poskušali nekateri nesoglasje prikriti na koncu celo za ceno glasovanja o zaupnici stalnim članom predsedstva CK ZKJ...“

ali manj jasno, da je vsaj za nekaj časa mimo najbolj neposredna nevarnost kadrovskih prevratov, ki so se začeli s pohodom na Novi Sad, spravili v velike težave črnogorsko vodstvo, pretresli politične strukture na Kosovu in stegnili svoje lovke tudi v druge konce Jugoslavije.

To bi bil najbrž tudi konec zasedanja 17. seje CK ZKJ, ki je spravila - tako mimogrede - pokonci velik del sveta, če ne bi bilo na koncu na dnevnem redu še glasovanja o zaupnici vodstvu. Paсти, ki se je skrivala v tem glasovanju, najbrž prvi hip niso vsi dobro razumeli, kajti drugače ne bi tako ravnodušno opazovali dogajanja okrog sebe. Toda, ko

V Beneški hiši v Milihi je odprta razstava mladih slovenskih umetnikov z naslovom Galaxia.

naši razgledi

POVABLJENA K RAZMIŠLJANJU: MOJCA DRČAR-MURKO

Skok čez lastno senco — protikrizna koalicija

Teško se je navaditi na to, da je po 43 letih življenja v neodvisni, samoupravni, neuvrščeni itd. Jugoslaviji na novo treba govoriti o pgroženosti Slovencev. Vzgojenim v izrazoslovju bratstva in enotnosti se lahko opozorila o ogrožanju samobitnosti Slovencev zaradi zahtev po uresničitvi »zgodovinskih interesov srbskega naroda«, slepega v kolektivnem transu o večvrednosti (svoji) in manjvrednosti (drugih) zdijo bogoskrunska, ali vsaj dramatično pretiravanje.

Čprav verjetno irednutnih manifestacij nacionalizma na jugu Jugoslavije ni mogoče šteti za prevladujoče mnenje v daljšem obdobju, je vsekane treba upoštevati nekaj indicev, da ne bi podcenjevali nevarnosti in da ne bi navsezadnje Slovenci ostali le folklorna samobitnost na tej strani Alp; živeli torej v državi, ki je niso izbrali, ko so prvič uporabili pravico do samoodločbe. Da pa bi bilo vse jasno — namreč da se proti praksi nepolitičnega reševanja konfliktov s pomočjo napadalne nacionalistične frazeologije ni mogoče boriti z enakimi spornimi in nedovoljenimi sredstvi — je treba še enkrat reči tole: Jugoslavija lahko kot mnogonacionalna država obstane le v enakopravnem ravnotežju med pravicami do državnosti vseh narodov, Srbov prav tako kot Slovencev in drugih.

Novo srbsko gibanje ima za središče programa »močno Srbijo«, kar naj bi popravilo »zgodovinsko krivico«, hkrati pa naj bi po načelu — kar je dobro zanje, je dobro za Jugoslavijo — spravilo vso deželo iz krize. Absolutiziranje dolgoročnih interesov enega naroda, kar gre nujno na škodo drugih, je eksplozivna mešanica, že zato, ker je povezana s socialno demagogijo, narejeno po totalitarnih vzorcih in zato, ker se tezo na Zahodu poskuša predstaviti kot razumno jugoslovansko različico učinkovite države. Ker naj bi bil vzrok jugoslovanske gospodarske krize decentraliziran sistem odločanja (ne morda dogmatske socialistične zavore v samem sistemu), je pač treba državo poenotiti, ji dati voditelja, odpraviti razlike — in Jugoslavija bo spet trdna, nekrizna, nekonfliktna, pregledna in predvidljiva država.

Tezo o zgodovinskih krivicah spremlja legenda, ki jo širijo ne-komunistični sopotniki nacionalne evforije v Srbiji in udeleženci »srbske koalicije«. Gre pravzaprav za paradoks, da se teze o Titu, ki naj bi (po navodilih Kominterne) strel srbsko enotnost v Jugoslaviji, molče oprime ravno skupina ljudi, ki zagovarja najbolj trdo dogmatsko varianto socializma in bi svojega voditelja radi naredili za novega Tita. Racionalnosti pač v takih razgredih položajih ni mogoče najti in vsakem koraku; z njimi pač moramo živeti in se jim postaviti po robu z zakonitimi in političnimi sredstvi, ki so nam na voljo. Je pač tako, da za nobeno ceno ljubege miru ni mogoče pristati na take popravke zgodovine, ki vse tisto, kar ni sodilo v vzorec »močne Srbije«, pozabijo in izkrivijo, nato pa te enostranske interpretacije vsilijo drugim — po logiki močnejšega.

Mednarodno tezo daje tezi o možnem »srbskem« vzorcu pomirjene in spravljene Jugoslavije dej-

stvo, da je s socialno demagogijo mogoče najbolj širše nacionalistične izbruhe prekriti, oboje pa v tehanju med vrednotama enotnost—različnost uporabiti neposredno v boju za oblast. To je seveda oblast posameznikov, ki jim legitimiteto daje plebiscitarna evforija, nekakšna voditeljska socialistična demokracija, ki v dosedanjih znani izvedbi pač ne pomeni zmogostavlja politične demokracije. Namesto pluralizma in vsestranske uveljavitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki od svojega začetka pomenijo težnjo po omejitvi absolutne oblasti in po demokratičnem nadzorstvu nad njo, predlaga novo gibanje absolutno poštenega, dobrega in razumevajočega gospodarja. Z njim prihaja koncept prevladujočega naroda v večnacionalni državi, ki »zgodovinsko« voditeljsko legitimiteto črpa iz številčnosti, iz najdaljše zgodovinske samostojne državnosti na Balkanu in svetobolja zaradi domnevne zgodovinske krivice, ki je temu narodu določila živeti v isti državi kot enak med enakimi.

Taka izhodišča ne obljublajo močne voditeljske vloge Srbije kot usmeritve k sodobnim proizvodnim načinom, k znanstveni in kulturni ustvarjalnosti, k demokraciji, ampak le v razmerje med nadrejenim in podrejenim, večinskim in manjšinskim (do manjšine bo večina blaga, če bo ustrezljiva in disciplinirana), pa še izvotlene fraze o enotnosti, ki jih polnijo z novo vsebino in varovanju revolucionarnih pridobitev, kolikor jih po vseh teh odbitkih še ostane.

Če je Slovenija prišla do širokega soglasja o tem, kako bi se hotela razvijati v prihodnje in je odločitev o tem njena suverena pravica, da ne govorimo o obdržanju tistega, iz česar je federacija nastala, potem je taka usmeritev v diametralnem nasprotju z njenimi nacionalnimi interesi. Kaže, da zdaj ne gre več za finese, temveč za celoto: z vsklajenim pritiskom srbskih množic, ki so se, zanimivo, revolucionarno razgibale ravno v trenutku, ko je treba uveljaviti srbsko stališče o ustavi, se je že pokazalo, da je od mulenkosti

odvisno tudi veliko. Pravzaprav malenkosti ni več.

Slovenija je cilj, na katerega streljajo skozi Kosovo (drama izseljevanja Srbov in Črnogorcev), skozi boj proti odtujenim nacionalnim birokracijam, skozi boj proti neučinkovitosti (dol z ustavo 1974). Pritisk je neracionalen, brutalen, jasen in spravlja civilizirano skupnost v dilemo, kako naj hkrati brani zakonitost, pravno državo in hkrati spremeni politični sistem, kot je napisal Rastko Močnik v Mladini. Kako hkrati braniti državo in zamenjati neustrezno oblast?

Ni dvoma, da so o tem različni pogledi tudi v Sloveniji. Načelno zahteva legitimiranje slovenskega vodstva pred ljudstvom tudi slovenska demokracična javnost, nikomur ni več pripravljena izdati prazne menice, je pa določen fond interesov, ki bi jih lahko zaokrožili v formulo o slovenskih nacionalnih interesih.

Razsežnosti pritiska na neposredne pogajalce in predstavnike Slovenije v zvezni ustavni komisiji, v različnih skupščinskih odborih, ki se praviloma odvijajo v razmerju 1 proti 7, so pokazale, da oni sami ne morejo več nositi odgovornosti in bremena. Ni mogoče pristati na to, da bi bila samo od njihovega posameznega poguma, diskusijske prepričljivosti in preproste človeške vzdržljivosti odvisna usoda slovenskega naroda. Verjetno so vsi dali od sebe vse v okvirih, ki so jim bili odmerjeni, toda bili so očitno preozki. Bitka se že zdavnaj ne odvija več z argumenti v skupščinskih odborih, ali bolje, če se še odvija, so to le še izvedbene variante nečesa, kar je sklenjeno drugod. Navsezadnje nadzorovani tisk potvarja, da se kadri za njim, množice zborujejo, politiki imajo vaje iz demagogije... Če je tako, potem nima pomena, da si Slovenci delamo utvare, da bo mogoče s potrpežljivim argumentiranjem koga odvrniti od tega, da spornih dopolnil ne bi dal v zaključni tekst, o katerem bo odločal zvezni zbor skupščine SFRJ. Čudež, na katerega čakamo, se ne bo zgodil.

Preizkušanje moči živcev se bo nadaljevalo, politični pritiski se bodo stopnjevali (napadi na vodstvo, ki naj bi se odstujiilo od sicer dobrega ljudstva) in navsezadnje se lahko zgodi, da bo na dan skupščinskega zasedanja na ulicah Beograda zborovalo milijon ljudi. Zanesemo se lahko, da jih bo toliko prišlo.

Če se z nasilnimi sredstvi (k nasilnim sredstvom spada tudi nasilna beseda) izpodriva sporazumni in zagotovljeni status Slovencev v Jugoslaviji, potem se je koristno ozreti v zgodovino, na novo obdelati določene alternative in iskati primerljive položaje.

Protikrizna koalicija, ki bi jo bili morda sposobni skleniti, bi zahtevala določeno homogeniziranje

na nacionalni podlagi: v pričakovanju velike nevarnosti se združijo tudi različno misleči ljudje, se obrnejo k vsemu ljudstvu in delujejo kot celota. Koalicija bi pomenila, da bi vodstvo, ki lahko računa na podporo ljudstva, če bo ravnalo v skladu z dolgoročnimi težnjami po demokraciji in razvoju, to možnost v resnici izkoristilo. Rečemo lahko tudi drugače; glede na resnost grožnje nacionalnim interesom bi se bilo celo dolžno nasloniti nanj in poiskati z njim direkten stik.

Nedvomno je nenavadno, če besede konkretiziramo: politično vodstvo se obotavlja z izrecno naslonitvijo na ljudstvo (vzemimo z referendumom), čeprav je v nihajočem razmerju moči v vzemnem merilu samo ogroženo in čeprav je precej jasno, da je v nekaj mesecih v Srbiji nastala trdna nacionalna koalicija. Uvedba referendumov v postopek sprejemanja ustave – torej dopolnitev delegatskega sistema s plebiscitarnimi elementi – bi bila že zato učinkovito zakonito načelno nasprotje plebiscitarnosti množičnih zborovanj na jugu Jugoslavije. Res je, uvedla bi tudi ustanovo političnega referenduma v naš ustavni sistem, toda to bi bila zanesljivo utrditev demokracije, ne njeno izpodjedanje.

Gre za vprašanje, ali je v tej veliki krizi mogoče najti skupni jezik slovenske koalicije, ki bi obnavljala smisel osvobodilne fronte, bi pa morala upoštevati pomembna empirična izkustva. Če je prva koalicija z Dolomitsko izjavo vzpostavila prevladujočo moč ene skupine in je torej tedaj tudi uničila mnenjski politični pluralizem OF, potem take ponovitve slovenske protikrizne zveze ne more biti. Prvič zato, ker se zgodovina ne ponavlja, drugič pa zato, ker nevarnost iz srbske smeri prihaja ravno v obliki kompaktne nacionalne koalicije, ki preprosto političnega pluralizma ne trpi, je do njega sovražna in ga je, (glejmo primer Pavlovič, Bogdanovič), morala še likvidirati, da je sploh lahko nastala.

Koalicija, ki bi ustrezala stopnji demokratičnega razvoja v Sloveniji, bi morala preseči trenutne in kratkoročne interese. Soočena z mešanico elementov nacionalne ogroženosti v ožjem pomenu besede (omejevanja temeljev narodove kulture in civilizacijske samobitnosti) in v širšem pomenu, ko gre za utrditev okvira, v katerem slovenski narod vidi svoje perspektive (stik s konkurenčno svetovno družbo in udeležba v tehnološki prenovi), bi se morala sporazumeti o dolgoročnih ciljih v okviru danega ustavnega sistema. Šele taka koalicija, ki bi priznala in uredila politične človekove pravice, bi ponudila priložnost za rehabilitacijo prvotnih ciljev socializma. Opravljala bi dve vlogi, ki sta neločljivo povezani: samobitnost slovenskega naroda v okviru vračanja k virom pluralistično urejene socialistične družbe. Z drugimi besedami, nadaljevala naj bi tam, kjer so se meščanske revolucije ustavile in velikim svobodnim prostorom za razvoj človekove osebnosti (enakopraven boj med alternativami), dodala težnje k pravičnosti in socialni enakosti priložnosti.

Domnevam, da bi v tako zvezo vsakdo moral nekaj dati. Jasno je, da bi moral več vložiti tisti, ki ima več družbene moči in oblasti. Verjetno je tudi, da bi morala biti pravila demokratične igre znotraj koalicije taka, da jih ne bi mogla obrniti ena sama skupina, posebno še, če ne bi slonela na teži argumentov. Nedvomno bi se Slovenija s tem spremenila, z njo pa bi nastal pozitivni vzorec za druga jugoslovanska okolja. Kajti, dokler Slovenija pod površjem vre, v okviru Jugoslavije pa radikalnih rešitev ne predlaga, je pod nenehnim shizofreničnim pritiskom. Iz nesporne nevarnosti, ki preti slovenski konsenzni poti («socializem po meri ljudi») in tudi Slovencem, nastaja velika priložnost za konkretiziranje sesto-pa partije z oblasti. To je priložnost in skrajni čas za legitimiranje nosilcev spontane družbene moči v Sloveniji, ki je nastajala zunaj uradne politike in za oblikovanje močnega nasprotnega vzorca patriarhalni in populistični koaliciji v Srbiji. Je vsaj v hudi krizi mogoče skočiti čez lastno senco?

Med prenavo in rdečo gardo

Velika Britanija ima svoj Ulster, vendar se je nekako navadila živeti s tem problemom; da je potemtakem ključ sedanje jugoslovanske politične krize Kosovo, je mogoče prepričati v le politične polpismeneže. Prav tako ne drži, da korenine te krize segajo v leto 1974, ko je bila sprejeta sedanja ustava. O večini zadev, ki po logiki stvari sodijo v »delokrog« institucij države, že vnaprej odločijo v partijskih forumih, kar pomeni, da je v tem smislu ustavna ureditev tako rekoč drugorazrednega pomena. Je torej ključ krize, ki se je v teh dneh poglobila vse do vprašanja o nadaljnji usodi »druge« Jugoslavije, prav v partiji?

V Jugoslaviji že nekaj desetletij živimo v prepričanju, da nas svet vidi kot nekaj posebnega, in tako tudi sedanji krizi pripisujemo nekakšno ekskluzivnost. Resda ima vsakdo svoje tegobe, vendar je v imenu objektivnosti Jugoslavijo le treba postaviti pod tisto lupo, skozi katero gledamo sedanje procese v vsem tako imenovanem socialističnem svetu. In trenutna podoba tega sveta je seveda vse prej kot rožnata, od Vietnama do Poljske in od Kube do Sovjetske zveze. Večina »krizologov« sedanjega socializma meni, da je vzrok predvsem problematičen model »upravljanja« z družbo: v svetovni tekmi, ki narekuje radikalno decentralizacijo pobude, večina komunističnih partij vztraja pri ideološkem shematizmu, miselnem uniformizmu itd. Jugoslovanska zveza komunistov je bila sicer vselej sredi tega nekakšen jezni mladenič, toda zdaj je na tako imenovanem ideološkem področju tudi sama začela kazati znamenja sklerotičnih procesov. To se kaže predvsem v tem, da je po »obdobju stotih cvetov« v petdesetih in šestdesetih letih, ki je zapustilo trajne sledove zgodovinske vrednosti v partijskem programu, spet pripravljena svoj credo dati preživelim ideološkim konstruktom. Gre, kot pravi Tomislav Jantol, za zgodovinsko preživelim model razredne avantgarde; model idejno monolitne, hierarhično čvrsto organizirane razredne avantgarde.

Res je sicer, da je sredi retrogradnih ideoloških procesov nastal svojevrsten fenomen – Kučanov »socializem po meri človeka«, vendar je objektivno le stranski tok dogajanj. Balkanski kmet in polproletarec ne razumeta zapletene Kučanove govornice; veliko bliže jima je beseda, iz katere je takoj razbrati moč oblasti. Upoštevati je treba tudi boljševiski etični kategorialni sistem, ki je navdihoval jugoslovansko revolucijo in naposled zasedel tudi vse strateške točke izobraževalnega sistema. Govoriti o individualnosti, različnosti, osebni pobudi itd. je v očeh delavca iz Rakovice tako, kot da mu je nekdo pljunil v obraz. Takšni »akademske ideološke izpadi« so bili še mogoči sredi sedemdesetih let, ko še

niso delili socialnega kruha, zdaj pa so zanj politično donkiohotstvo. Razlike med »intelektualnim elitizmom stih« in jugoslovanskim povprečjem, ki niti ne govori več o beljakovinah, temveč le še o številu kalorij, so že naravnost civilizacijske, iz tega pa se ne more izcimiti nič dobrega.

Medtem ko je kriza socialističnega projekta marsikje botrovala skoraj senzacionalnim doktrinarim zasokom (perestrojka), je Jugoslavija zaradi notranjih in zunanjih hipotek očitno začela doživljati retrogradni idejni proces. Spet se uveljavljajo številne ideološke floskule, o katerih smo že menili, da naj bodo le še za dobro voljo novih generacij, spet se uveljavljajo nekatere navidezno že pokopane dogme. Ta množični premik masovne psihologije k vrednotam fundamentalističnega komunizma in jugoslovanstva je povsem logična posledica ideološke hrane, s katero se pitamo že nekaj desetletij. V tem smislu je, denimo, zanimiv psihološki okvir sedanje ustavne razprave: jugoslovanska večina je očitno proti decentralizaciji, liberalizaciji, deregulaciji, čeprav vsi ti pojmi vsaj posredno pomenijo prenašanje oblasti na ljudi. Po drugi strani pa je za skupna jedra, zvezne zakone, enotne davke itd., torej za kolektivizacijo v najširšem pomenu. V ozadju tega je morda tudi naivno prepričanje, da bodo vlaki vozili po voznom redu, če bo tam nekje v Beogradu trdna oblast, vendar gre predvsem za svojevrstno obliko strahu pred odgovornostjo ter nedoraslost političnim in razvojnim izzivom. Za jugoslovanskega polproletarca je nekako preveč zapleteno, da se odloča na več mestih hkrati, da se govori več jezikov, da ima poleg partije možnost javno povedati svoje mnenje še kakšna organizacija itd.

Odgovornost zveze komunistov ni samo v tem, da je sodelovala v pedagoških procesih, ki so privedli do te politične polpismenosti, temveč da zdaj z njo pogosto tudi intenzivno manipulira. Dogodki minulih tednov dokazujejo, da v jugoslovanski partiji poteka ostra notranja bitka, pri čemer je potem tisto, kar se zgodi v državnih institucijah, pravzaprav le parafraza notranjepartijskih konfliktov in čistk. Sicer pa Tomislav Jantol pravi, da pri nas država deluje kot nekakšen večni provizorij. Spor med Slovenijo in Srbijo, ki se polagoma kristalizira kot os jugoslovanske krize, potemtakem ni samo stvar ustavnopravne problematike, temveč gre predvsem za idejna (ideološka) vprašanja. Iz ptičje perspektive je torej Kučanova »liberalistična opcija« le stranski tok za ogroženo establishment, vendar pa očitno toliko močan, da še kako moti rdečegardistične koncepte socialne politike in piemontistično doktrino kosovskega sindroma.

Boris Jež